

Framgångsfaktorer och lärdomar i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i Norden

En sammanställning av erfarenheter och lärdomar från nationella aktörer och civilsamhällets arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Inledning

Hedersrelaterat våld och förtryck står på flera sätt i fokus i Norden. Våldet och förtrycket utgör ett stort hinder för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män, liksom att få lgbti-personers rättigheter tillgodosedda. Nordiska ministerrådet tog 2024 initiativ till ett projekt som ska kartlägga hedersrelaterat våld och förtryck i Norden med målet att ge en samlad bild av arbetet. Som en del av uppdraget skulle NIKK fånga in erfarenheter och lärdomar avseende vad som kan betecknas som framgångsrikt arbete och effektiva metoder i förebyggande arbete och stödinsatser.

NIKK har samlat in underlag genom att konsultera relevanta aktörer i de nordiska länderna samt i de självstyrande områdena. Det har skett genom:

- En enkät skickad till nationella myndigheter och nyckelaktörer, samt till organisationer som arbetar med lgbti-rättigheter,
- Ett nätverksmöte med nationella myndigheter med ansvar för hedersrelaterat våld och förtryck

Detta underlag sammanfattar resultatet från enkätsvaren samt dokumentation av nätverksmötet.

Syftet med sammanställningen är att identifiera gemensamma erfarenheter och lärdomar, men också att synliggöra utmaningar som präglar det nordiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Sammanställningen kan fungera som underlag inför beslut om inriktning och insatser för nordiskt samarbete.

Genomförande

Enkät

Konsultationen genomfördes under andra halvan av 2025. Enkäten skickades ut till myndigheter, civilsamhället och aktörer i Norden som verkar på nationell/central nivå och arbetar med frågor som rör könsbaserat våld (enkätfrågor och mottagare finns i bilaga 1). I uppdraget betonas särskilt vikten av att synliggöra lgbti-personer utsatthet, därför har NIKK vänt sig särskilt till verksamheter i Norden som arbetar för lgbti-personers rättigheter. Verksamheterna identifierades under arbetet med att kartlägga policy och organisering av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Då kartläggningen är avgränsad med hänsyn till tid och resurser, finns det ytterligare aktörer som arbetar med frågorna i Norden men som inte adresserats. Underlaget ska därför inte ses som heltäckande och giltigt för hela fältet.

Totalt skickades enkäten ut till 46 aktörer i Norden. 50 procent av mottagarna har besvarat frågorna (totalt 23 stycken). Svaren kommer från samtliga länder och självstyrande områden i regionen. Flest svar kommer från nationella aktörer (52 procent) följt av civilsamhällesaktörer (30 procent). De verksamheter som svarade att de inte arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck har inte tagits med i sammanställningen då uppdraget är att samla framgångsrikt arbete och effektiva metoder i förebyggande arbete och stödinsatser.

Det är värt att notera att då de nordiska länderna och de självstyrande områdena tolkar begreppet hedersrelaterat våld och förtryck på olika sätt hölls definitionen av problematiken öppen, så att respondenterna kunde basera sina svar på den förståelse som gäller i respektive land eller område.

Nätverksträff

Den 15 september 2025 genomfördes en nätverksträff i Göteborg för aktörer som ansvarar för arbetet mot hedersrelaterat våld på nationell nivå i de nordiska länderna. Syftet med träffen var att samla erfarenheter och lärdomar avseende vad som kan betecknas som framgångsrikt arbete och effektiva metoder i förebyggande arbete och stödinsatser (för diskussionsfrågor, se bilaga 2).

Följande organisationer deltog på nätverksträffen:

- Styrelsen for International Rekruttering og Integration, SIRI, Danmark

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL (Institutet för hälsa och välfärd), Finland
- IMDIs fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, IMDI, Norge
- Félags- og húsnæðismálaráðuneytið/Social- och bostadsministeriet, Island

Från Sverige var Jämställdhetsmyndigheten inbjuden men de tackade nej på grund av andra åtaganden. De självstyrande områdena saknar en nationell aktör som ansvarar för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och har därför ingen representant i nätverket.

Verksamheterna har även givits möjlighet att komma med synpunkter via enkätundersökningen.

Sammanfattat resultat

Denna del sammanfattar enkätsvar från nationella- och civila aktörer, samt inspel från nätverksträffen med aktörer som ansvarar för arbetet mot hedersrelaterat våld på nationell nivå. Syftet är att ge en samlad bild av verksamheters erfarenheter och lärdomar avseende vad som kan betecknas som framgångsrikt arbete och effektiva metoder i förebyggande arbete och stödinsatser, inklusive insatser riktade till lgbti-personer.

Helhetsperspektiv och långsiktighet

I konsultation framhålls att ett framgångsrikt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck bygger på en helhetssyn där akuta insatser kombineras med långsiktigt stöd för återhämtning, självständighet och delaktighet i samhället. Erfarenheter från både myndigheter och civilsamhälle visar att trygghet och varaktig förändring kräver kontinuerligt stöd, uppföljning och insatser som inkluderar hela den sociala kontexten – inte bara individen. Att arbeta med familj och närmiljö, när det är säkert, kan bidra till hållbara lösningar och minskad risk för återfall i våld.

Trots detta präglas fältet ofta av kortsiktiga projekt, parallella initiativ och brist på strukturell samordning, enligt inkomna svar. Civilsamhällets verksamheter bär ofta upp de mest förtroendeskapande insatserna, men deras finansiering är otrygg och tidsbegränsad. På myndighetsnivå finns mer stabilitet och rättsligt ramverk, men också en tendens till sektorisering – där hedersrelaterat våld och förtryck hanteras som ett “specialområde” snarare än som en integrerad del av jämställdhets- och våldsarbete.

Tillit och tillgänglighet

Flera respondenter lyfter att en framgångsfaktor är förtroende mellan den utsatta och samhällets aktörer. Lågtröskelverksamheter, tillgång till stöd på flera språk och personal med interkulturell kompetens har visat sig avgörande för att människor ska våga söka hjälp.

För grupper som lever under stark social kontroll, inklusive lgbti-personer, unga män eller personer i religiöst slutna miljöer – ibland på grund av tidigare erfarenheter av diskriminering, ibland på grund av rädsla för repressalier från familj eller samhälle – är tillitsskapande arbete ofta den första och viktigaste skyddsstrategin. Trygga och inkluderande miljöer – både fysiska och digitala – bidrar till att sänka trösklarna och möjliggöra kontakt i tidigt skede.

Civilsamhällets lågtröskelverksamheter har därför en unik roll, men deras räckvidd är begränsad. Samtidigt möter myndigheter svårigheter att skapa förtroendefulla relationer inom de formella systemens ramar – exempelvis under korta möten i asylprocessen eller vid anmälningar inom socialtjänsten.

Kunskap och kompetensutveckling

Både myndigheter och civilsamhällesaktörer betonar betydelsen av kontinuerlig utbildning och metodstöd för yrkesverksamma. Kunskap om hedersnormer, våldsuttryck och kulturellt betingad kontroll behöver integreras i grundutbildningar och fortbildning inom bland annat socialtjänst, skola, vård, rättsväsende och migrationsprocesser.

Utbildningsinsatser som kombinerar teoretisk kunskap med praktiska verktyg, checklistor och scenarier har visat sig mest effektiva. I konsultationen framhålls att inkludera perspektiv på kön, sexualitet, religion och funktionsvariation ökar relevansen och stärker bemötandet av utsatta grupper.

Respondenterna menar att utbildning och metodstöd finns, men att implementeringen är ojämn. Det saknas ofta kontinuitet, återkoppling och praktisk förankring i det vardagliga arbetet. Till exempel lyfter myndigheter i flera av länderna fram utbildningsinsatser, nationella strategier och stöddinjer som framgångsfaktorer. Samtidigt visar underlaget att den administrativa logiken ibland övertrumfar det konkreta stödet. Fokus ligger ofta på genomförda aktiviteter, snarare än på effekter för dem som utsätts.

Civilsamhällesaktörer uttrycker frustration över projektlogik och kortsiktiga uppdrag – relationellt och förtroendebaserat arbete får svårt att överleva när finansieringen upphör. Detta bidrar till en känsla av institutionell tröghet där kunskap inte omsätts i praktik.

Samverkan och helhet i stödsystemet

Tvärsektoriell samverkan framstår som en avgörande framgångsfaktor. Myndigheter har lyckats etablera strukturer där socialtjänst, polis, utbildningssektor, hälso- och sjukvård samt ideella organisationer arbetar med gemensamma riskbedömningar, handlingsplaner och forum för samordning. Samtidigt visar civilsamhällets erfarenheter att just dessa samverkansformer behöver bygga på ömsesidig respekt, tydliga mandat och informationssäkerhet.

Men många vittnar om bristande koordinering, otydlig ansvarsfördelning och olika tolkningsramar. Civilsamhället har ofta det direkta förtroendet hos de

utsatta, medan myndigheterna har det formella ansvaret – men utan ömsesidigt förtroende riskerar kedjan att brista. Samtidigt kan sekretesslagstiftning och olika yrkesetiska principer försvåra samverkan även när viljan finns. I de fall där många aktörer delar ansvar, riskerar ansvarsfördelningen att bli otydlig och ingen aktör känner sig fullt ansvarig. Detta blir särskilt tydligt vid frågor om skyddat boende, informationsöverföring mellan myndigheter och kommuner, samt uppföljning av ärenden. Skillnader mellan storstäder och landsbygd förstärker ojämlikheten: där kompetens och resurser är små, blir hedersrelaterat våld och förtryck ofta ett osynligt problem.

Tidiga och förebyggande insatser

Tidigt förebyggande arbete med barn, unga och familjer lyfts fram som en nyckel till framgång. Myndigheter och civilsamhälle pekar på vikten av universella förebyggande insatser – till exempel föräldraskapsstöd, värdegrundsarbete i skolan och tidiga hembesök – som stärker normmedvetenhet, jämställdhet och barns rättigheter. Skolan och fritidsverksamheter har särskilt stor betydelse som arena för att upptäcka utsatthet och främja dialog kring könsroller och autonomi. Trots detta framgår det att tidiga och förebyggande insatser är den mest bristfälliga delen i arbetet. De universella program som finns – föräldraskapsstöd, skolbaserade värdegrundsprojekt, hembesöksprogram – når många, men inte alltid dem som lever under starkast kontroll.

Samtidigt är riktade insatser svåra att genomföra utan att riskera stigmatisering eller motstånd från familjer och grupper. En annan utmaning enligt svarande är att stödsystemen ofta är inriktade på akuta insatser snarare än att skapa långsiktiga lösningar. Det saknas ofta resurser för eftervård, stöd till återuppbyggnad av nätverk och meningsfull inkludering i samhället.

Inkludering och intersektionalitet

Ett effektivt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck kräver att särskilt utsatta grupper synliggörs och inkluderas. Erfarenheter från både civilsamhälle och myndigheter visar att lgbti-personer, personer med funktionsnedsättning, unga män samt personer i starkt religiösa eller kulturellt slutna miljöer löper särskilda risker men ofta hamnar utanför ordinarie stödstrukturer. Ett framgångsrikt arbete är därför konsekvent inkluderande, med kompetenshöjning, trygga mötesplatser och rättighetsbaserade arbetsätt.

Men många stödinsatser är fortfarande formade utifrån en snäv förståelse av vem som är den utsatta. Det leder till att vissa grupper inte känner igen sig i det språk eller de strukturer som används. Samtidigt finns en risk att begreppet

“hedersvåld” i sig används exkluderande eller stereotypiserande – både i politisk retorik och i myndighetspraxis. En återkommande problematik rör hur hedersrelaterat våld och förtryck definieras och förstås. Många aktörer beskriver att våldet fortfarande betraktas som ett ”invandrarproblem”, vilket riskerar att både stigmatisera vissa grupper och osynliggöra liknande kontrollmekanismer inom majoritetskulturella eller religiösa sammanhang. Underlaget visar på ett behov av en interkulturell och strukturell analys där heder förstås som en social kontrollmekanism som kan ta olika former i olika miljöer.

Underlaget synliggör en återkommande brist i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck: lgbti-personers särskilda utsatthet och i synnerhet lgbti-personers med minoritetsbakgrund då de möter dubbla stigman. Flera civilsamhällesaktörer beskriver hur lgbti-personer ofta inte själva tolkar sin situation som hedersrelaterad, vilket gör det svårt att identifiera och erbjuda rätt stöd. Resultatet blir en dubbel osynlighet – dels i systemets bemötande, dels i individens egen förståelse av sin situation.

Det betonas att inkluderande språk, trygghetsfokus och representation är avgörande för att lgbti-personer ska våga söka hjälp.

Evidens, uppföljning och lärande

Ett gemensamt lärande mellan praktik och forskning efterfrågas brett. Myndigheter lyfter behovet av att insatser grundas i evidens och följs upp systematiskt, medan civilsamhället betonar vikten av att erfarenhetsbaserad kunskap tas tillvara.

Metoder som kombinerar vetenskapliga mätverktyg med kvalitativ uppföljning av individens upplevelse av trygghet och delaktighet ses som särskilt värdefulla. För att sådant kunskapsbaserat arbete ska vara möjligt krävs dock en förbättrad och mer detaljerad datainsamling, som ger ett tillförlitligt underlag för att förstå, förebygga och motverka våld på ett effektivt sätt.

Avståndet mellan forskning och praktik skapar ett vakuum där effektiva och träffsäkra arbetsätt riskerar att gå förlorade, samtidigt som insatser ibland genomförs utan tillräcklig utvärdering.

Civilsamhällets roll

Civilsamhällets organisationer spelar en central roll som brobyggare mellan individ och myndighet. De når grupper som annars inte söker stöd, kan agera snabbt och flexibelt och skapar tillit genom närvaro och kulturell förståelse.

En återkommande lärdom som framkommer i konsultationen är dock att denna roll kräver långsiktig och stabil finansiering. Tillfälliga projektmedel riskerar att bryta kontinuitet, vilket kan underminera förtroende och effektivitet.

Myndigheternas roll

Myndigheternas styrka ligger i att skapa struktur, långsiktighet och rättssäkerhet. Effektiva metoder har byggts upp genom nationella handlingsplaner, tydliga samordningsfunktioner och etablerade stödsystem för yrkesverksamma. Myndigheter bidrar också till kunskapsspridning, metodutveckling och standardisering av riskbedömningar. Samtidigt visar erfarenheterna som uttrycks i denna konsultation att implementering i praktiken kräver tid, resurser och fortsatt samverkan med civilsamhället för att nå dem som befinner sig längst ifrån systemet.

Nordiskt samarbete

På nätverket träffen med de aktörer som på nationell nivå ansvarar för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i de nordiska länderna ställdes frågor om nordiskt samarbete – frågor som inte ingick i den utskickade enkäten.

I dagsläget finns det inget systematiskt samarbete och ingen av de deltagande verksamheterna har i uppdrag att främja nordisk samverkan. Men nätverket lyfter det nordiska samarbetet som en framgångsfaktor i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Deltagarna betonar att även om varje nordiskt land är relativt litet, har regionen som helhet tillräcklig storlek, kompetens och legitimitet för att bedriva ett långsiktigt och effektivt arbete på detta område. De nordiska länderna delar gemensamma värderingar om jämställdhet, mänskliga rättigheter och välfärdsstatens ansvar, vilket skapar en unik grund för samarbete.

Nätverket konstaterade även att många av utmaningarna i samband med hedersrelaterat våld och förtryck är gemensamma för hela Norden. Minoritetsgrupper är relativt små och synliga, vilket gör det svårt för personer i riskzonen att förbli anonyma eller flytta säkert inom ett enda land. Liknande dilemman uppstår därför över gränserna, särskilt i fall som involverar kollektivt familjetryck eller transnationella nätverk. Nordiskt samarbete anses vara ett effektivare sätt att hantera dessa gemensamma risker än isolerade nationella insatser.

Nätverksträffen identifierade en brist på strukturerad nordisk infrastruktur på detta område. Ett återkommande förslag var en nordisk ”hemvist” eller samordnande funktion för att samla kunskap, stödja kontinuitet och lagra

gemensamma resultat. Stabil finansiering beskrevs som avgörande för att upprätthålla samarbetet över tid, inklusive möten, gemensamma verktyg och gemensamma initiativ. Flera samarbetsnivåer identifierades som särskilt relevanta. Dessa inkluderade utbyten mellan kommuner med fokus på praktiska fall och metoder, samt en nordisk plattform för icke-statliga organisationer som kunde koppla samman aktörer i det civila samhället med varandra och med beslutsfattare. Faktabaserade policyrekommendationer, jämförbara med skuggrapporter om mänskliga rättigheter, nämndes också som ett potentiellt gemensamt nordiskt resultat.

Sammantaget framställdes det nordiska samarbetet som en nödvändig struktur för att skapa kontinuitet och gemensamt lärande. Många av de brister som identifierats på området – såsom fragmenterade insatser, svag omsättning av kunskap i praktiken och brist på långsiktig samordning – skulle kunna åtgärdas mer effektivt genom ett strukturerat och varaktigt nordiskt samarbete.

Som en del i ett framgångsrikt förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck anser det nordiska nätverket att:

- Det behövs stabil finansiering, koordinerade plattformar och regelbundna möten mellan forskning, myndigheter och civilsamhälle.
- Samarbete bör fokusera på praktiska verktyg (till exempel riskbedömningar, utbildningsmaterial, säkerhetsrutiner) och ömsesidigt lärande mellan kommuner och organisationer.
- Framgångsfaktorer är förtroende, kontinuitet och tydliga kontaktvägar mellan professioner och länder.

Avslutande ord

De nordiska länderna har gjort betydande framsteg i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns flera gemensamma insatser och strategier för framgångsrikt arbete som de nordiska länderna har implementerat för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Trots framsteg så finns det fortfarande utmaningar som måste hanteras.

Underlaget visar att arbetet mot hedersrelaterat våld i Norden har stärkts genom ökad medvetenhet, nya specialiserade funktioner och civilsamhällets engagemang. Under de senaste åren har arbetet mot hedersrelaterat våld i Norden professionaliserats och fått tydligare politisk förankring, men saknar ännu en stabil och permanent struktur. En fortsatt satsning på långsiktig finansiering, samordning mellan aktörer och inkluderande perspektiv är avgörande för att effektivt bekämpa hedersrelaterat våld i Norden och för att våldsutsatta ska få sina rättigheter tillgodosedda.

Som underlaget visar rymmer nordiskt samarbetet både en stor potential och flera strukturella utmaningar. I ljuset av den kartläggning som också genomförts inom ramen för detta projekt blir det tydligt att hur arbetet organiseras, finansieras och genomförs präglas av olikheter mellan länderna. Den nordiska kontexten erbjuder därför både gemensamma styrkor och strukturella utmaningar. Det finns skillnader i hur högt frågan om hedersrelaterat våld prioriteras på den politiska dagordningen i respektive land. Lagstiftning, begreppsanvändning, ansvarsfördelning och finansiering varierar också mellan länderna. I vissa system ligger tyngdpunkten på individens rättigheter och skydd, i andra på dialog och samhällsbyggande insatser. Skillnaderna kan skapa praktiska hinder för samarbete – till exempel vid gemensamma ärenden, skyddsöflyttningar eller informationsutbyte. Det finns också olika traditioner kring familjearbete, sekretess och riskbedömning. Samarbete kräver därför tydliga överenskommelser och respekt för varje lands rättssystem och arbetskultur.

Sammantaget krävs långsiktig finansiering, gemensamma mål och ett tydligt mandat att arbeta tvärsektorielt för att samarbetet ska vara effektivt.

Bilaga 1

Enkätfrågor

- Vad har din organisation för erfarenheter av att arbeta med personer som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld?
- Vad anser ni är de främsta utmaningarna i arbetet mot hedersrelaterat våld?
- Vad i ert arbete uppfattar ni som framgångsrikt och effektivt när det gäller förebyggande arbetet och stödsatser?

Riktad fråga till icke-lgbti organisationer:

- Vad ser ni som framgångsrikt och effektivt i arbetet när det gäller stöd och förebyggande arbete till lgbti-personer?

Tillfrågade aktörer

Verksamhet	Land
Sundhedsstyrelsen (Socialstyrelsen)	Danmark
Styrelsen for International Rekruttering og Integration (SIRI)	Danmark
Nationalt Center mod Æresrelaterede Konflikter (MÆRK) (Nationellt Centrum mor hedersrelaterade konflikter)	Danmark
Sikkerhedskonsulenterne	Danmark
Koordinationsenheden mod genopdragelsesrejser og ufrivillige udlandsophold	Danmark
Sikkerhedskonsulenterne MÆRK	Danmark
Rejseholdet (Reseteamet)	Danmark
RED Rådgivning	Danmark
LGBT+ Danmark	Danmark
Tårnbyhus LGBT+ Krisecenter og Bjæverskovhus Kvindekrisecenter	Danmark
Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta, NAPE (Kommissionen för bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet)	Finland
Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, THL (Institutet för hälsa och välfärd) – Samordnare av arbete mot hedersrelaterat våld	Finland
Monika-Naiset liitto ry (Monika Women's Association)	Finland
Setlementti Tampere's Naistari	Finland
Förbundet för mänskliga rättigheter	Finland
SETA	Finland
Ministry of Social Affairs and Culture	Färöarna
LGBT Føroyar	Färöarna
Amnesty International Føroyar	Färöarna
Kvinnufelagið í Havn // Sammenslutning af kvindeforeninger (paraplyorganisation)	Färöarna
Kvinnuhúsið	Färöarna
Naligiissitaanermut allaffik - Ligestillingskontoret - Office of Gender Equality	Grönland

Ministry of Children, Youth and Families	Grönland
Grönlands Råd for Menneskerettigheder	Grönland
Grönlands Erhverv (Grönlands Arbejdsgiverforening)	Grönland
LGBT+ Greenland	Grönland
Sipineq+	Grönland
Barnavernd eftir sveitarfélögum (Barn- och familjeverket)	Island
Samtokin '78	Island
Kompetensteamet mot negative social kontroll och hedersrelaterat våld (BUFDIR)	Norge
Integration och mångfaldsdirektoratet (IMDi) IMDi's fagteam for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelateret vold	Norge
Röda korset	Norge
Hjelpeskilden	Norge
Föreningen FRI	Norge
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	Sverige
Jämställdhetsmyndigheten	Sverige
Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet	Sverige
Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum vid Linköpings universitet	Sverige
Myndighet för familjerätt och föräldraskapsstöd	Sverige
Socialstyrelsen	Sverige
Migrationsverket	Sverige
Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, RFSL	Sverige
Ålands landskapsregering/Government of Åland	Åland
Regnbågsfyren	Åland
Feministparaplyet	Åland
Ålands fredsinstitut	Åland

Bilaga 2

Frågor nätverksträff

Huvudfråga: Vad kan karakteriseras som framgångsrikt arbete och effektiva metoder i förebyggande och stödjande program i Norden?

För att fånga in huvudfrågan bröts frågan ner i två frågor för gruppen att diskutera. Detta utifrån gruppens redan identifierade behov.

- Vad behövs i fråga om forskning och kunskap, och för vem?
- Vad krävs för ett nordiskt samarbete i dessa frågor? Vilka är dina behov?